

*Baberti Dergisi / Journal of Babarti*

*e-ISSN: 3023-4107*

*Sayı: 20 / 2024 - Aralık*

---

**Zeynüddîn el-İrâkî'nin Hayatı ve Eserlerine Genel Bir Bakış**

*An Overview of Zayn al-Din al-Iraqi's Life and Works*

---

**Necip Sefa DEMİR**  

Arş. Gör. Dr., Bayburt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri  
Bölümü, Hadis Ana Bilim Dalı.

Bayburt / Türkiye

*Research Assistant Ph.D., Bayburt University, Faculty of Divinity, Department of  
Basic Islamic Sciences, Department of Hadith.*

*Bayburt / Türkiye*

*sdemir@bayburt.edu.tr*

**ORCID ID:** 0000-0003-4143-3147

**Makale Bilgisi / Article Information**

**Makale Türü / Article Type:** Araştırma Makalesi / Research Article

**Geliş Tarihi / Date Received:** 26 Ekim / 26 October 2024

**Kabul Tarihi / Date Accepted:** 20 Aralık / 20 December 2024

**Yayın Sezonu / Pub Date Season:** Aralık / December

**Atıf / Citation:** Necip Sefa Demir, "Zeynüddîn el-İrâkî'nin Hayatı ve  
Eserlerine Genel Bir Bakış" *Baberti Dergisi*, 20 (Aralık / 2024): 72-88.

**DOI:** 10.47098/babertidergisi.1574176



The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

**Öz**

Hadis ilmi, Resûlullâh'tan (s.a.s.) hemen sonraki devirde doğmuş olup günümüze kadar gelişerek ilerlemiştir. Bütün İslami ilimler gibi hadis ilmi de ilk üç asırda fevkalade gelişip içinden kendine has yöntemler ile alt ilimler tezahür etmiştir. Bunlardan biri hadis râvîlerini değerlendiren 'Cerh ve Ta'dîl İlmi' iken diğeri daha önceden yazılmış eserleri değerlendirmeyi, geliştirip tespit etmeyi amaçlayan 'Tahkîk' ilmidir. Bu iki alanın önde gelen isimlerinden biri İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449) gibi pek çok büyük âlimin hocası olan Zeynüddîn el-İrâkî'dir (öl. 806/1404). Alanda yazdığı birçok eseri ve özgün fikirleriyle hadis ilminde değerli bir konuma ve öneme sahip olan el-İrâkî hakkında yeterli düzeyde akademik çalışmanın yapıldığı söylenemez. Dolayısıyla bu çalışmada onun hayatı ve eserleri kısaca tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda el-İrâkî'nin ismi, nesebi, memleketi, hayatı, hocaları, yetiştirdiği talebeleri ve kaleme aldığı eserleri ele alınmıştır. Neticede el-İrâkî'nin hadis alanında otuz, diğer alanlarda on dört eserinin olduğu tespit edilmiştir. Bu eserlerin akademik çalışmalara konu edilmelerinin alana önemli katkılar sunacağı kanaatine varılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** el-İrâkî, Hadis, Râvî, Cerh, Ta'dîl, Tahkîk.

**Abstract**

The science of Hadith was born in the time of the Messenger of Allah and has developed and progressed until today. Like all Islamic sciences, the science of Hadith developed remarkably in the first three centuries and sub-sciences with their own methods emerged from it. One of them is the 'Science of Jarh and Ta'dîl', which means the evaluation of Hadith Râwîs, and the other is the field of 'Tahkîk', which includes the evaluation, development and identification of previously written works. Zayn al-Dîn al-Iraqî, who is one of the leading figures of both Jarh wa Ta'dîl and Tahkîq, and who has accepted and trained many great scholars such as Ibn Hajar al-Askalânî as his students, has a very valuable position and importance in the science of hadîth. In this study, his name, ancestry, hometown, life, teachers, students he trained, and the works he wrote are analyzed. In this context and due to the fact that this is an article, the subject has been written without going into excessive detail.

**Keywords:** el-İrâkî, Hadith, Râwî, Jarh, Ta'dîl, Tahkîk.

## Giriş

Hadîsler veya diğeri bir ifadeyle Sünnet, parça parça ya da bir bütün olarak, İslam dininin ana kaynak ve dayanaklarından ikincisi olup Kur'ân'dan sonra en önemli delil olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple asr-ı saâdetten günümüze kadar her zaman önemi üzerinde ısrarla durulmuş, tedvîn edilip kayıt altına alınarak ciddi bir şekilde muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Geçmişten günümüze gelinceye kadar tedvin edilen hadîslerin sahîhini sakîminden ayırmak noktasında çalışmalar yapan ciddi âlimler yetişmiş, hadîsleri konu edinen bağımsız ilim dalları oluşmuş ve önemli ilmî çalışmalar yapılmıştır.

Hadîs alanında isminden söz ettiren şahıslardan birisi de çalışmanın konusu olan Zeynüddîn el-İrâkî'dir. el-İrâkî, hadîs ilmi başta olmak üzere birçok İslami ilimde kaleme aldığı eserleriyle iz bırakmış; büyük âlimlerden ders alıp büyük talebeler yetiştirmiş bir kişidir. Daha sekiz yaşlarında Kur'ân'ı hıfzedip birçok ilmî eser ezberleyen İrâkî, hocası İzzeddin İbn Cemâa'nın (öl. 767/1366) teşvik ve tavsiyeleri ile daha on iki yaşlarında hadîs ilminde sa'yetime başlamış ve ömrünü bu alanda tebahhur etmeye adanmıştır.

Hadîs ilimleri içerisinde özellikle tahkîk ve cerh-ta'dîl çalışmaları ile meşhur olmuştur. İyi bir muhakkik olduğu anlaşılan İrâkî, İmâm Gazzâlî'nin (öl. 505/1111) *İhyâü ulûmi'd-dîn* isimli eserindeki hadîsleri tahrîc ettiğinde henüz yirmi yaşlarında idi. Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855), İbnu's-Salâh eş-Şehrezûrî (öl. 643/1245), Beyzâvî (öl. 685/1286) ve İbn Seyyidünnâs (öl. 734/1334) gibi birçok âlimin eserleriyle iştiğal etmiş, bu eserlerdeki hadîslerin çoğunu tahrîc, tesbit ve şerh etmiştir. Birçok eseri de tahkîk edip birtakım güncellemeler ile gün yüzüne çıkarıp talebelerine okutmuştur. Ayrıca 'üşâriyyat ve tûsâ'îyyat gibi derleme hadîs eserleri de te'lif edip ders halkalarında ve ilim meclislerinde okutmuştur. Nitekim bu cehd ve çalışmalar sayesinde İbnu's-Salâh'tan beri ihmal edilen ve canlılığını yitiren ilim halkaları ve hadîs imlâ meclisleri onunla birlikte tekrar canlanmış ve neşv-ü nema bulmuştur.

Ellinin üzerinde eseri bulunan İrâkî'nin, bu eserlerinden bazısı günümüze ulaşmış bazısı ulaşmamıştır. Ulaşanlardan bir kısmı basılmış bazıları hâlen mahtût hâlededir. Ayrıca kendisinin eserlerinden bazısının te'lifini tamamlayamadığı anlaşılmıştır.

Memlükler Dönemi'nde yaşamış ve 80 yılı aşkın ömrünü ilme adayan, hadîs ilminin köşe taşlarından biri hâline gelen bu zatın gerek cehd ve gayreti gerek ilmî metodu gerekse eserlerinin ele alınıp derli toplu çalışmalarla gün

yüzüne çıkartılması gerekmektedir. Bu makalede Irâkî'nin hayatı ve eserleri kısaca ele alınıp ortaya konmaya çalışılmıştır.

## 1. Zeynüddîn el-İrâkî'nin Hayatı, Ahlâkî ve İlmî Kişiliği

### 1.1. İsmi

Zeynüddîn el-İrâkî'nin tam ismi ve nesebi kaynaklarda geçtiği şekliyle 'Abdürrahîm b. Hüseyin b. Abdurrahman b. İbrahim b. Ebubekir b. İbrahim'dir. Ona 'Abdürrahîm' ismi, babası vefat edince onu himayesi ve velayetine alan şeyhi Takiyyüddîn el-Kanâvî (öl. 744/ 1343) tarafından verilmiştir.<sup>1</sup>

İrâkî, mezkûr nisbe ile meşhur olduysa da el-Mısırî, er-Râzinânî, el-Mihrânî, el-Eserî, eş-Şâfiî ve el-Kürdî gibi daha pek çok nisbe ile de anılmaktadır.<sup>2</sup> Farklı nisbelerden her birinin söylenme sebebi ayrı olmakla birlikte 'el-Eserî' nisbesi nazar-ı dikkati celb etmektedir. Malum olduğu üzere nisbeler, genellikle şahısların ya memleket veya iskân ettikleri yerlere ya da mensup oldukları milletlere veya bağlı buldukları mezheplere işaret etmektedirler. Örneğin hayatını incelediğimiz zatın İrâkî, Mısırî, Razinânî ve Mihrânî gibi nisbeleri bölgelere işaret etmektedir ki Irak, onun baba yurdu diğerleri ise daha sonra yerleşip yaşadıkları yerlerdir. Şâfiî onun mezhebine, Kürdî ise milletine işaret eden nisbeleridir. Bunların tamamı kullanılabilecek olağan nisbelerdir. 'el-Eserî' nisbesi ise bunlardan farklıdır. 'Eser' kelimesi en genel tanımıyla 'hadîs' kelimesinin eş anlamlısı hatta bazı ulemâya göre 'Resûlullâh'tan (s.a.v.) rivâyet edilen her şey demektir'.<sup>3</sup> Bu sebeple de Horasan ulemâsı başta olmak üzere, ulemânın çoğu hadîs ilmi ile iştigal edenlere 'eserî' demişlerdir. Dolayısıyla İrâkî'nin 'el-Eserî' nisbesi, onun ilmî eğilim ve salahiyetine yani ağırlıklı olarak hadîs ile iştigal eden bir âlim olduğuna işaret etmektedir. Çünkü el-İrâkî her ne kadar pek çok farklı ilim ile iştigal ettiyse de asıl itibarıyla muhaddis olup bu alandaki çalışmalarıyla

<sup>1</sup> Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Beyrut: Dâru'l-Buhûsi'l-İlmiyye, 1983), 2/243.

<sup>2</sup> İsmâil Paşa - İsmail b. Muhammed el-Bağdâdî, *Hediyetü'l-'ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin min Keşfi'z-Zumûn* (İstanbul, 1951), 1/562; Ebu'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *İnbâu'l-ğumr bi ebnâi'l-'umur*, thk. Hasan Habeşî (Mısır: el-Meclisu'l-Alâ li'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1969), 2/275; Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi' li-ehli'l-karni't-tâsi'* (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992), 4/171; Abdulhayy Abdulkebir el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris ve'l-esbât ve mu'cemu'l-me'âcim ve'l-meşihât ve'l-müselâât*, thk. İhsan Abbas (Beyrut: el-Garbu'l-İslâmî, 1982), 2/814; Yusuf Serkîs, *Mu'cemu matbû'ati'l-'Arabîyye ve'l-mu'arrabe* (Mısır: Matbuatu Serkîs, 1928), 2/1317; M. Yaşar Kandemir, "İrâkî, Zeynüddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/119.

<sup>3</sup> 'Eser' için bakınız; Ahmet Yücel, *Hadîs Tarihi ve Usulü* (İstanbul: İFAV, 2010), 27; Ahmed Naim Babanzade, *Hadîs Usulü ve İstihlâları*, ed. Hasan Karayığit (İstanbul: Düşün Yay., 2010), 4; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 83.

tanınmıştır. el-Eserî nisbesi onun bu vasfını pekiştirmektedir. Nitekim asrının ulemâsı onu bu yönüyle tanımış ve bu vasfıyla öne çıkarıp tanıtmışlardır.<sup>4</sup> Künyesi 'Ebu'l-Fadl' olan Irâkî'nin meşhur olan lakabı, 'dinin süsü, ziyneti' anlamına gelen 'Zeynüddîn'dir.

### 1.2. Nesebi

Kaynaklarda nesebine dair şümüllü bir bilgi bulunmamasına karşın, Kürt asıllı olan babası Hüseyin, küçük yaşlarda iken Kuzey Irak'taki Erbil'e bağlı Raznan<sup>5</sup> beldesinden gelerek Kahire'ye yerleşmiştir. Babası özellikle Mısır'a yerleştikten sonra ulemâ ve sâlihînin hizmetine adeta kendini adanmış hatta bazı kaynaklara göre oğlu Abdürrahîm'i, şeyh el-Kanâvî'nin hizmetine, ölmeden önce bizzat kendisi vermiştir.<sup>6</sup>

Irâkî, her ne kadar Mısırlı ulemeden sayılsa da nesebi Irakî'dir. İslam tarihinde Irak iki bölge olarak zikredilir. Biri Irâk-ı Acem diğeri ise Irak-ı Arab'dır. Kaynaklar onun nesebinin, Irâk-ı Arab bölgesinden olduğunu vurgulamışlardır.<sup>7</sup> Ailesi dürüstlük, zühd ve takva sıfatları ile tanınır ve birçok menkıbe ve övücü hikâyeler ile bilinirdi.<sup>8</sup> Bunların yanı sıra annesi, ibadetlerdeki cehdi, Allah'a yakınlığı, sabrı ve kanaatıyla meşhurdu.<sup>9</sup>

### 1.3. Hayatı

Irâkî'nin babası Mısır'a geldiğinde, Kahire yakınında bulunan Nil Nehri kıyısındaki Menşee'tü'l-Mihranî kasabasına yerleşmiştir. Büyüdüğünde ise Mısırlı bir hanım ile evlenmiştir. Daha sonraları 'Zeynüddîn' olarak şöhret bulacak olan oğlu Abdürrahîm bu kasabada, Iraklı

<sup>4</sup> Cemaluddîn Ebu'l-Mehasin Yusuf b. Tağriberdî el-Atabekî İbn Tağriberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-müstevfâ ba'de'l-vâfi* (Kahire: Darü'l-Kütübi'l-Misriyye, 1963), 7/245-249; Takiyyüddîn Ahmet b. Ali el-Makrîzî, *es-Sülûk li ma'rifeti düveli'l-mulûk*, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418), 6/108; Muhammed b. Ahmed b. Ali Ebû Tayyib el-Mekkî, *Zeylü't-takyîd fi rüvvâti's-süneni ve'l-esânid*, thk. Kemal Yusuf el-Hût (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 2/106; es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, 4/171; Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Zeylü tabakâti'l-huffâz li'z-Zehebî*, thk. Şeyh Zekeriyâ Amîrât (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983), 1/245; el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris ve'l-esbât ve mu'cemu'l-me'âcim ve'l-meşihât ve'l-müselâlat*, 2/814; İsmâil Paşa - el-Bağdâdî, *Hediyetü'l-'ârifin*, 1/562; Kandemir, "Irâkî, Zeynüddîn", 19/119.

<sup>5</sup> Bazı kaynaklara göre Razyan. Bkz.: Ebu'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *el-Mecme'u'l-mü'esses li'l-Mu'cemi'l-müfhehres*, thk. Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşlî (Daru'l-Ma'rife, 1992), 2/176; Ebu'l-Fazl Takiyyüddîn Muhammed b. Fehd el-Hâşimî İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz* (Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998), 220.

<sup>6</sup> es-Süyûtî, *Tabakâti'l-huffâz*, 543; Ebu'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürrü'l-kâmine fi a'yâni'l-mi'eti's-sâmine* (Haydarâbâd: Dâiretü'l-Maarifi'l-Osmâniyye, 1993), 4/35; es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, 7/104.

<sup>7</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*; 4/171.

<sup>8</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*; 4/171.

<sup>9</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, 4/171; İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*, 221; es-Süyûtî, *Zeylü tabakâti'l-huffâz li'z-Zehebî*, 1/370.

bir baba ve Mısırlı bir annenin evladı olarak, hicrî 21 Cemaziyülevvel 725'e denk gelen miladi 5 Mayıs 1325 yılında dünyaya gelmiştir.<sup>10</sup> Hafız el-İrâkî doğduğunda babası onu alıp dua, tahnik ve teberrük için Şeyh Takiyyüddîn el-Kanâvî'ye götürmüştür.<sup>11</sup> Abdürrahîm, üç yaşında iken babası vefat etmiştir. Bunun üzerine babasının ahbablarından Şeyh Takiyyüddîn el-Kanâvî'nin (öl. 744/ 1343)<sup>12</sup> himayesine girmiş ve onun terbiyesinde büyümüştür. Nitekim 'Abdürrahîm' ismi de ona bu zat tarafından dedesi Şeyh Abdürrahîm el-Kanâvî'ye (öl. 692/ 1292) hürmeten verilmiştir.<sup>13</sup>

Tespit edebildiğimiz kadarıyla İrâkî'nin bir oğlu ve üç kızı olmuştur. Oğlu, Ebû Zür'a künyesi ile meşhur olup ismi Ahmet lakabı ise Velîyü'd-Dîn'dir. Kızlarından Hatice'yi kendi arkadaşı ve talebesi olan Hafız Nureddin el-Heysemî ile evlendirmiş ve bu izdivaçtan birçok torunu olmuştur. Diğer kızlarından birinin ismi Cüveyriyye diğerinin ise Zeynep'tir.<sup>14</sup>

Zeynüddîn el-İrâkî, hayatı boyunca ilim ile iştigal edip 36 şehre birçok kez rihle yapmış ve neticede elliye aşkın eser te'lîf ederek 81 yıllık ömrünü ilimle geçirmiştir. 8 Şaban 806/20 Şubat 1404 tarihinde vefat etmiştir. En gözde talebelerinden olan Hafız İbn Hacer el-Askalânî, onun ardından mersiye olarak uzun bir kaside yazarak yasını dile getirmiştir.<sup>15</sup>

## 2. İlmî Şahsiyeti

### 2.1. Tahsil Hayatına Başlaması ve Seyahatleri

Daha önce belirtildiği üzere henüz üç yaşında yetim kalan el-İrâkî, bu vesile ile ilim erbabından birinin himayesine girmiş ve kendisini ilim içinde bulmuştur. İyi bir âlimin yetişmesi, iyi bir öğretmene ve keskin bir zekâyâ bağlıdır. Bu anlamda hocası Şeyh Takiyyüddîn bilgili ve ufku açık bir zattı. Abdürrahîm ise çok güçlü bir hafızaya ve keskin bir zekâyâ sahipti. Şeyhinin de yönlendirmeleriyle bu sayede daha sekiz yaşında Kur'ân'ı hıfzetti. Bunun yanında Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin Şâfi'î fıkhuına dair *et-Tenbih* adlı kitabını ezberledi.<sup>16</sup>

<sup>10</sup> Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yûsuf el-Cezerî İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetu'n-nihâye fi tabakâti'l-kurrâ'* (Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006), 1/382; es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, 4/171; İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*, 220.

<sup>11</sup> İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*, 220-221; es-Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*, 543.

<sup>12</sup> Şeyh-i Şerîf Takiyyüddîn Muhammed b. Cafer b. Muhammed el-Kanâvî eş-Şafîî, dürüstlüğü ile bilinen alicenab bir alim. Bkz.: İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürrerü'l-kâmine*, 4/35; es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, 7/104.

<sup>13</sup> es-Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*, 543.

<sup>14</sup> Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Nazmu'l-'ikyan fi a'yâni'l-a'yân* (Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, ts.), 103, 114; es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, 4/171.

<sup>15</sup> Kandemir, "İrâkî, Zeynüddin", 19/120.

<sup>16</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, 4/172; İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*, 221.

İrâkî, eğitim hayatının başlarında kıraat ve Arap dili gibi alanlara yönelmiş, Abdurrahman b. Ahmed b. el-Bağdâdî gibi âlimlerden kıraat-i seb'ayı ta'lîm etmiştir. Bu esnada fıkıh ve tefsir gibi temel İslami ilimlerden geri durmamış ve bu ilim dallarında da kendisini geliştirmiştir. Daha sonra İbn Cemâa'nın kendisine kıraat ile ilgili "O yorulması bol ve menfaati az bir ilimdir, sen ise çabuk kavrayan keskin bir zihne sahipsin, bu himmet ve gayretini hadîs ilmine sarfet" diyerek onu teşvik ve yönlendirmesiyle hadîs ilmine yönelmiş ve burada karar kılmıştır.<sup>17</sup> Hadîs ilmini öğrenmeye kaç yaşlarında başladığı kesin olarak bilinmemekle beraber on iki yaşında hadîsle iştiğal ettiği, ilk hadîs derslerini İbnü'l-Bâbâ'dan (öl. 799/1396) almış olduğu ve yine bu ilimde temel literatürü Kahire'de İbnü't-Türkmânî'den (öl. 750/1349) öğrendiği bilinmektedir. Nitekim İbnü't-Türkmânî ve Abdürrahîm b. Abdullah b. Şâhidü'l-Ceyş'ten *Sahîh-i Buhârî*'yi okuduğu da kaydedilmektedir.<sup>18</sup>

Kahire ve İskenderiye başta olmak üzere Mısır bölgesindeki ilim merkezlerini gezip buralardaki muhaddislerden ders veya rivayet aldıktan sonra doğu ve güneydoğuya, başta Dımaşk (Bugünkü Şam şehri), Halep, Hama, Humus, Nablus, Gazze, Kudüs, Mekke ve Medine; batıya ise bugünkü Libya sınırları içinde bulunan Trablus ve Ba'lebek başta olmak üzere pek çok rihlelere<sup>19</sup> çıkmış ve şöhretini duyduğu hadîs âlimlerinin yaşadığı ilim merkezlerine gidip onlardan istifade etmiştir. Bu âlimler arasında İbn Seyyidünnâs (öl. 734/1334), Takiyyüddîn es-Sübkî (öl. 756/1355), İbn Abdülhâdî (öl. 744/1343), Halîl b. Keykeldî el-Alâî (öl. 761/1359), İzzeddin İbn Cemâa (öl. 767/1366) ve Şâfiî fakihî İsnevî (öl. 772/1370) sayılabilir.<sup>20</sup>

İrâkî'nin ilk hadîs ahzettiği kişi Kahire'de Alâeddîn İbn Türkmânî'dir. Ondan faydalanmış ve kendisinden icâzet almıştır. Ondan sonra yine Kahire'de Ebu'l-Feth el-Meydûmî'ye yetişmiş, onunla görüşmüş ve ondan hem hadîs rivâyetinde bulunmuş hem de ilim öğrenmiştir. Diğer görüştüğü âlimlerden biri Nasıruddin Muhammed b. İsmail el-Eyyubî'dir. Bu sebeple Ehl-i Hadîsin adeti olduğu üzere rihleleri artmış ve Şam diyarına çok kez rihle yapmıştır. Bu rihlelerin ilkinin h. 754, ikincisini h. 758 ve üçüncüsünü h. 759 yıllarında Dımaşk başta olmak üzere birçok Şam beldesine yapmıştır. İlk iki

<sup>17</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, 4/171; İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*, 227.

<sup>18</sup> Kandemir, "İrâkî, Zeynüddin", 19/121.

<sup>19</sup> Rihle fi Talebi'l-Hadîs; Hadîs öğrenmek hadîsle ilgili bilgiler elde etmek için yolculuğa çıkmak. Bkz.: Abdullah Aydın, *Hadîs İstılahları Sözlüğü* (İstanbul: M.ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 255.

<sup>20</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, 4/172; Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed el-'Akrî el-Hanbelî Ebu'l-Fellâh İbn 'İmâd, *Şezeratu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, thk. Abdülkadir el-Arnâvut (Dârü İbn Kesîr, 1986), 7/56.

seferinde özellikle Dımaşk'a niyetlenmiş son seferinde ise Bilâd-ı Şam'ın neredeyse tamamına uğramıştır. Hicri 754 yılında çıktığı ilk rihleden itibaren hiçbir senesi boş geçmemiş her sene ya hac niyetiyle ya da ilim talebiyle rihlelere çıkmıştır.<sup>21</sup>

Mısır'da İbn Abdülhâdî ve Muhammed b. Ali Katravânî, Mekke'de Ahmed b. Kasım el-Hirâzî, Medine'de 'Afîf el-Matarî, Kudüs'te el-'Alâî, el-Halîl'de Halîl b. İsa el-Kaymerî ve Halep'te Süleyman b. İbrahim b. Mutavva' gibi daha pek çok âlim ile görüşmüş ve onlardan hadîs almıştır. Bu ilim merkezlerinin ve beldelerin yanı sıra İskenderiye, Ba'lebek, Hamâ, Humus, Sadeh, Trablus, Gazze ve Nablus başta olmak üzere toplam 36 şehre rihleler yaparak birçok âlim ile görüşmüş ve onlardan ilim almıştır.<sup>22</sup>

## 2.2. İslami İlimler Alanındaki Konumu

İrâkî gerek zihni kabiliyeti gerekse ilmî derinliği ile karşısındakini etkilerdi. Ondan bahseden herkes onun ilme olan iştiağını ve verâ sahibi oluşunu vurgulamıştır. Şafîî usulünü kendisinden tâlim ettiği hocası İsnvî, onun hakkında "Şüphesiz ki onun zihni sahih olup hatayı kabul etmez." diyerek salahiyetine ve ilmî kavrama kabiliyetine vurgu yapmıştır.<sup>23</sup>

Daha önce ifade edildiği üzere İrâkî, İslami ilimlerin tamamına iştiağı duymuş, bir kısmını bazı âlimlerden tahsil etmiş; ancak ekseriyetle hadîs ilmiyle meşgul olup bu alanda uzmanlaşmıştır. Öncelikle çocuk yaşlarda Kur'an'ı hufzedip Şafîî fakih Ebu İshâk eş-Şirâzî'nin *et-Tenbih* adlı eserini ezberlemiştir. Bununla birlikte kıraat ilimlerine ve Arap dili öğrenimine başlamış ve bu konuda Abdurrahman b. Ahmet b. el-Bağdâdî gibi âlimlerden birtakım eserler okumuştur. Bu esnada hukuk, fıkıh usulü ve tefsir gibi alanlardan da geri durmamış ve bu dallarda da kendini geliştirmiştir.<sup>24</sup>

Hayatı boyunca ilimden ve âlimlerden hiç ayrılmamıştır. Bu uğurda onlarca beldeyi defaten ziyaret etmiştir. Hadîs ilminin hem dirayet hem de rivayet kısımlarında derinleşerek herkesin kavrayamadığı müşkülâtı ve zor meseleleri çözen herkesin itimad ettiği mesned, kaynak ve merci konumuna yükselmiştir. Ulemânın, kendisi hakkındaki deyimiyile 'hadîsin bütün fenlerini kuşatan tek kişi' vasfını almıştır. Öyle ki birçok hocası dahi ona müracaat edip ondan nakiller yapmıştır. Talebesi İbn Hacer onun hakkında; "Öyle bir âlimdi ki Şeyh Cemaleddin el-Esnaî'nin zamanından beri bu fende (hadîste)

<sup>21</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, 4/172-173; İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*, 223.

<sup>22</sup> Ebubekir b. Ahmed b. Ömer el-Esdî ed-Dimeşkî Takiyyüddîn İbn Kadî Şühbe, *Tabakâti'l-Şafî'iyye li İbn Kadî Şühbe*, thk. Hafız Abdülalim Han (Beyrut: Âlemu'l-Kütüb, 1407), 3/30.

<sup>23</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*; 4/172.

<sup>24</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*; 4/172.



herkes ona bakardı.... Bu alanda ondan daha mutkın bir kimseyi görmedik ve muasırlarının birçoğu da ondan icazet almıştır." demektedir.<sup>25</sup>

İrâkî'nin ilme yatkınlığı ulemânın değişiyile Allah'ın (c.c.) ihsanıdır. Cenab-ı Hak ona saat-i ittlâ' (kavrayış genişliği), cevdet-i karîha (yetenek kalitesi), safâ-u zihn (zihni duruluk), kuvvet-i hıfz (hafıza güçlülüğü) ve sur'at-ı istihdâr (hızlı üretkenlik) bahşetmiştir. Öyle ki hocalarının ve öğrencilerinin önünde olduğu ifade edilmiştir.<sup>26</sup>

**Âlimlerin onun İslami ilimlere vukufiyeti hakkındaki bazı sözleri şu şekildedir;**

1. **Şeyh İzzeddin b. Cemâ'a;** "Mısır diyarında hadîs iddiasında bulunan herkes onun altındadır çünkü tek iddialı odur."<sup>27</sup>

2. **Takiyy b. Râfi' es-Sellâmî;** "Kahire'de ondan ve İzzeddin b. Cemâ'a'dan başka muhaddis yoktur" demiş. Daha sonraları İbn Cemâ'a'nın vefat haberini aldığıında "Şimdi Kahire'de Şeyh Zeynüddîn el-İrâkî'den başka muhaddis kalmadı" demiştir.<sup>28</sup>

3. **İbnü'l-Cezerî;** "Mısır diyarının hafızı, muhaddisi ve şeyhidir."<sup>29</sup>

4. **İbn Nasıruddin;** "Şeyh, İmam, Allame ve tekti. Asrının şeyhi vaktinin hafızıydı. Muhaddislerin şeyhi, Nakıdların alemi (nişanesi), tahrîc ulemâsının da umdesiydi."<sup>30</sup>

5. **İbn Kâdî Şühbe;** "Büyük hafız, müfid, mutkın, nakıd ve muharrir olup Mısır diyarının muhaddisidir. Birçok faydalı eseri vardır."<sup>31</sup>

6. **Takiyyüddîn el-Fâsî;** "Mutemed hafız ve mutkın olup hadîs, fıkıh, Arapça ve daha birçok ilmin fenlerinde arif idi. Ayrıca mehasini ve fedâili çok olan bir zattı."<sup>32</sup>

7. **İbn Hacer el-Askalânî;** "Büyük hafız, meşhur şeyhimiz, asrın hafızı."<sup>33</sup>

<sup>25</sup> Takiyyüddîn İbn Kadî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye li İbn Kâdî Şühbe*, 3/30; İbn Hacer el-Askalânî, *İnbâu'l-ğumr bi ebnâi'l-umur*, 2/275-276.

<sup>26</sup> Mahir Yasin el-Fahl, *Dirasetun Tahliyyetun li Sireti'l-Hafız el-İrâkî*, ts., 5.

<sup>27</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav ü'l-lâmi*; 4/173.

<sup>28</sup> İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*, 227.

<sup>29</sup> İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetu'n-nihâye fi tabakâti'l-kurrâ*, 1/382.

<sup>30</sup> İbn Nasıruddin Muhammed b. Ebubekir ed-Dimeşkî, *er-Reddu'l-vâfir ala men ze'ame bi enne men semmâ İbn Teymiyye Şeyhu'l-İslâm kafir*, thk. Zühayr eş-Şâviş (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1991), 107.

<sup>31</sup> Takiyyüddîn İbn Kadî Şühbe, *Tabakâti's-Şâfi'iyye li İbn Kâdî Şühbe*, 4/29.

<sup>32</sup> Ebû Tayyib el-Mekkî, *Zeylü't-takyîd fi rüvâti's-süneni ve'l-esânîd*, 114-115.

<sup>33</sup> İbn Hacer el-Askalânî, *İnbâu'l-ğumr bi ebnâi'l-umur*, 2/275; İbn Hacer el-Askalânî, *el-Mecme'u'l-mü'esses li'l-Mu'cemi'l-müfehres*, 1/89.

**8. İbn Tağriberdî;** “Mısır diyarının hadîs şeyhi olup hafızdır. Hadîs ilminin riaseti onun zamanında onunla nihayet bulmuştur.”<sup>34</sup>

**9. İbn Fehd;** “Biricik imam, Allame, hibre, hüccet, nakıd, insanların dayanağı, İslam’ın hafızı, asrının ferîdi, dehrinin vahidi idi. Zamanının hıfz ve itkan konusunda kendisini aşmış âlimi olup fenninde eşsiz olduğu konusunda asrının imamı şehadet etmişlerdir” diyerek onu çokça övmüştür.<sup>35</sup>

**10. İmam Süyûtî;** “Meşhur hafız ve büyük imam... asrın hafızı.”<sup>36</sup>

Hocası İsnevî, ‘el-Mühimmât’ adlı eserinde ondan nakiller yapmış, ‘et-Tabakat’ında ise onun tercemesine yer vermiştir ki onun haricinde yaşayan muasırlarından hiç kimseyi eserine almamıştır. Hocası İbn Kesîr ise bazı konularda ve tahrîc ilminde ondan istifade ettiğini açıkça zikretmiştir.<sup>37</sup>

Hafız el-İrâkî'nin ilimdeki konumunu anlamak için şeyhlerinin dahi ondan nakiller yaptıklarını, çözemedikleri meselelerde ona başvurmuş olmalarına bakmak kafidir. Ayrıca, aralarında es-Sübkî, el-'Alâî, İbn Cemâ'a, İbn Kesîr ve İsnevî gibi âlimlerin de bulunduğu hocaları tarafından medh u senaya mazhar olması, kendisinin görüşlerine uymaları, onu marifet ve bilgelik ile nitelemeleri, onun ilimde ne kadar ruhsat ve derinlik sahibi olduğunu göstermektedir.<sup>38</sup>

### 2.3. Hocaları

Hafız el-İrâkî, Hadîs ilmine yöneldiği andan itibaren, ulama ve şeyhleri ile mülâki olmaya özel bir gayret göstermiştir. Bu lika hırsı onu art arda rihleler yapmaya yöneltmiştir. Bu rihlelerinin ona kattığı bir husus ise gerek ilmi gerek mizacı birbirinden çok farklı ve çok sayıda âlim ile tanışıp onlardan ilim tahsil etmiş olmasıdır. Şeyhlerinin çok sayıda ve farklı ilimleri haiz olması, onun farklı ilimlerde derinleşmesine vesile olmuştur. Şeyhlerinden bazıları rical ilminde derin iken bazıları tahrîc ilmide uzmandı. Binaenaleyh bazıları dirayet ilmini iyi bilirken bazıları rivayet ilmine vakıftı; bazıları cerh-ta'dîl, bazıları ğaribu'l-hadîs, bazıları ise 'ilelu'l-hadîs konularında uzmandı. İşte her konunun ayrı ayrı uzmanı ile görüşüp onlardan ilim tahsil edince kendisi her konuda ehliyet kesp etmiştir.

Devrinin tanınmış âlimlerinin neredeyse tamamı ile teşrik-i mesaisi olan İrâkî, onların birçoğundan ders almıştır. Bunların başında ilk hocası Şeyh

<sup>34</sup> Cemaluddîn Ebu'l-Mehasin Yusuf b. Tağriberdî el-Atabekî İbn Tağriberdî, *en-Nüccümü'z-zâhire fi müllûki Mısır ve'l-Kâhira* (Mısır: Vüzâretü's-Sekâfiyye, 1963), 13/34.

<sup>35</sup> İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*, 220.

<sup>36</sup> es-Süyûtî, *Tabakâti'l-huffâz*, 543.

<sup>37</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav ü'l-lâmi*; 4/173.

<sup>38</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav ü'l-lâmi*; 4/173.

Takiyyüddîn el-Kanâvî gelir. Ardından kırâat-i seb'ayı kendisinden öğrendiği Abdurrahman b. Ahmed b. el-Bağdâdî (öl. 739/1338) gelir. Kendisinin hadîs ilmine yönelmesinde büyük etkisi olan İzzeddin İbn Cemâa', ilk hadîs derslerini okuduğu Şehâbeddin Ahmed b. Ebû'l-Ferec İbnü'l-Bâbâ (öl. 799/1396), Kahire'de bu alanın temel literatürünü öğrendiği Hanefî kâdilkudâtı, muhaddis ve müfessir olan Alâeddin İbnü't-Türkmânî (öl. 750/1349), Sahîh-i Buhârî'yi kendisinden okuduğu Abdürrahîm b. Abdullah b. Şâhidü'l-Ceyş (öl. 778/1376) gibi âlimler onun ilmî şahsiyetinin oluşmasında etkili olmuşlardır. İstifade ettiği ulemâ içinde İbn Seyyidünnâs, İbn Abdülhâdî<sup>39</sup>, Mâlikî kadî Takiyyüddîn Muhammed b. Ebû Bekir el-Ahnâî, Şâfiî âlimi ve müctehid Takiyyüddîn es-Sübki, Halîl b. Keykeldî el-Alâî, kıraat, tefsir ve nahiv âlimi Semîn el-Halebî, Sirâceddin Ömer b. Muhammed ed-Demenhûrî ve özellikle Şâfiî fıkhu konusunda İsnevî gibi âlimler sayılabilir.<sup>40</sup>

İlme olan iştiyakını, ulemâya olan hürmetini ve keskin zekasını gören neredeyse bütün hocaları onu takdir etmiş ve ondan övgü ile bahsetmişlerdir. Mısır'da İbn Abdülhâdî ve Muhammed b. Ali Katravânî, Mekke'de Ahmed b. Kasım el-Hirâzî, Medine'de 'Afîf el-Matarî, Kudüs'te el-'Alâî, el-Halîl'de Halîl b. İsa el-Kaymerî ve Halep'te Süleyman b. İbrahim b. Mutavva' gibi âlimlerden de ilim almış ve onların övgülerine mazhar olmuştur.<sup>41</sup>

#### 2.4. Talebeleri

Ömrü boyunca pek çok talebe yetiştirmiş ve pek çok ilim meclisinde hadîs okutmuş olan Irâkî'nin sayısız talebesi içinde en meşhur olanı elbette ki Hafız İbn Hacer el-Askalanî'dir. Bununla birlikte dönemin meşhûr ulemâsından neredeyse tamamı ondan faydalanmıştır. Bunlar arasında Kemâleddin ed-Demîrî, Ahmed b. Ebû Bekir el-Bûsîrî, Takiyyüddin el-Fâsî, Sıbt İbnü'l-Acemî ve İbn Zahîre gibi zatlar öne çıkmaktadır. Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, ondan çok daha yaşlı olmasına rağmen bazı eserlerini okumuş ve hadîs tahrîci konusunda istifade etmiştir. Ondaki en çok istifade edenler ise Nûreddin el-Heysemî, İbn Hacer el-Askalanî ve İbnü'l-Irâkî diye bilinen oğlu Ebû Zür'a'dır. Ahabî Heysemî'yi zevâid konusunda derinleşmeye yönlendirmiş ve bu konuda ona rehberlik etmiştir. İbn Hacer ise ondan on yıl kadar ders okumuş ve Irâkî'nin kendi te'lifatının yanında Tirmizî, Dârekutnî, Ebû Avâne, Beyhakî ve daha birçok âlimin eserlerini ondan okumuştur. Bu üç büyük talebesi ondan sonra da onun ilmî varisleri olmuşlardır. Nitekim

<sup>39</sup> Muhammed b. Abdullah İbnü'l-Muhib ed-Dakkâk.

<sup>40</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, 4/172-173; İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*, 223.

<sup>41</sup> es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, 4/172-173; İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*, 223.

vefatı esnasında, kendisinden sonra hangi hadîs hâfızlarının kaldığını soran kişiye, sırasıyla İbn Hacer, oğlu Ebû Zür'a ve Nûreddin el-Heysemî'nin adını vermiştir.<sup>42</sup>

### 2.5. Eserleri

Hayatını ilim yolunda geçirmiş olan Irâkî, sadece okumak, öğrenmek ve öğretmek ile yetinmemiş, aynı zamanda öğrendiklerini kendi bilgi birikimi ile harmanlayıp kaleme almıştır. Gerek uzmanlık alanı olan hadîste olsun gerekse diğer İslami alanlarda olsun pek çok telifâtı mevcuttur. Bunlardan bazıları günümüze ulaşmış ise de bir kısmı ulaşmamıştır. Bu bağlam da Irâkî'ye isnad edilen eserler şunlardır:

#### Hadîs alanında kaleme aldığı bazı eserler:

1. İhbârü'l-ahyâ' bi-ahbâri'l-İhyâ'
2. el-Keşfü'l-mübîn 'an tahrîci İhyâ'i 'ulûmî'd-dîn
3. el-Muğnî 'an hamli'l-esfâr fi'l-esfâr fî tahrîci mâ fi'l-İhyâ'i mine'l-ahbâr
4. et-Takyîd ve'l-îzâh limâ utlika ve uğlika min Mukaddimeti'bni's-Salâh
5. el-Elfiyye
6. Takrîbü'l-esânîd ve tertîbü'l-mesânîd
7. Zeyl 'alâ Mîzânî'l-i'tidâl
8. Tahrîcü ehâdîssi'l-Minhâc li'l-Beyzâvî
9. Nazmü Minhâci'l-vüsûl ilâ 'ilmi'l-usûl (en-Necmü'l-vehhâc fî nazmi'l-Minhâc)
10. Tekmiletü Şerhi't-Tirmizî
11. Kitâbü'l-Erbaîn el-uşâriyye
12. et-Tüsâ'iyât
13. el-Bâ'is 'ale'l-halâs min havâdîssi'l-kussâs
14. ed-Dürerü's-seniyye fî (nazmi)'s-siyeri'z-zekiyye (fî nazmi's-sîreti'n-nebeviyye)
15. el-Elfiyye fî ğarîbi'l-Kurân
16. el-Kurab fî mahabbeti'l-Arab
17. Kurretü'l-ayn bi'l-meserre bi-vefâ'i'd-deyn
18. er-Risâle
19. Nüketü'l-fetâvâ 'ale'l-muhtasarât
20. el-Müstahrec 'ale'l-Müstedrek li'l-Hâkim
21. Mecâlis-i seb'a
22. Muhtasar fi'l-ehâdîsi'l-müte'allika bi'l-ahkâm

<sup>42</sup> İbn Hacer el-Askalânî, *İnbâu'l-ğumr bi ebnâi'l-'umur*, 5/172.

23. el-‘Adedü’l-mu‘teber fi’l-evcühi’lletî beyne’s-süver

24. İstihbâbü’l-vudû‘

25. el-İsti‘âze bi’l-vâhid min ikâmeti cum‘ateyn bi-mekân vâhid

26. Temyîzü’l-ashâb

27. Zeylû Târîhi’l-İslâm

28. el-Kelâm ‘ale’l-ehâdisi’lletî tüküllime fihâ bi’l-vaz’ ve hiye fi Müsnedi’l-İmâm Ahmed

29. Fetvâ fi enne mâ u‘tîde yevme ‘âşûrâ’ min ekli’ d-decâc ve’l-hubûbi’l-mübâh

30. Emâlî fîmâ yete‘alleku bi’l-istiskâ‘

**Hadîs alanı dışında kaleme aldığı bazı eserler;**

1. Ecvibetu İbni’l-‘Arabî

2. İhyâu kalbi’l-meyyit bi duhûli’l-beyt

3. el-İsti‘âze bi’l-Vâhid min ikâmeti cum‘ateyni fi mekânin vâhid

4. Esmâu’l-Lahi’l-Hüsnâ

5. Elfiyye fi ğarîbi’l-Kur‘ân

6. Tetimmâtü’l-mühimmât

7. Târîhu tahrîmi’r-ribâ

8. Tercemetü’l-İsnevî

9. Tafdîlu Zemzem

10. Fadlu Ğari Hirâ‘

11. Kurretü’l-‘Ayn bi vefâi’ d-Dîn

12. Mes‘eletü’ş-şürbi kâimen

13. el-Kelâmu ala mes‘eleti’s-sücûdi li terki’s-salât

Yukarıda isimleri verilen eserlerin<sup>43</sup> yanında daha pek çok eser Irâkî’ye isnad edilmektedir. Çeşitli kaynaklardan tespit edilen bu eserlerin her birisinin ayrıca çalışmayı hakkettiği söylenebilir.

## 2.6. Hocalığı ve Vefatı

Hafız el-İrâkî’nin ilim ile işgal etmesi sadece öğrenme veya eser te’lif etmeye yönelik olmamış bilakis devrin üniversitesi sayılan birçok medresede kürsü kurup ders halkalarında ilim okutmuştur.

Hocalık yaptığı ilim merkezlerinin başında Dâru’l-Hadîsi’l-Kâmiliyye, el-Medresetu’z-Zâhiriyye el-Kadîme ve el-Medresetu’l-Karasnikriyye gelir. Bunların yanında Cami-u İbn Tolon ve Camiu’l-Fâdiliyye de ders halkaları kurmuştur.<sup>44</sup>

<sup>43</sup> Kandemir, “İrâkî, Zeynüddin”, 19/119-121.

<sup>44</sup> Takiyyüddîn İbn Kadî Şühbe, *Tabakâtü’ş-Şâfi’iyye li İbn Kadî Şühbe*, 4/32; es-Sehâvî, *ed-Dav’ü’l-lâmi’*, 4/174; Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Hüsnü’l-*

Haremeyn-i Şerifeyn'de bulunduğu zamanlarda farklı cami ve medreselerde ders okutmuştur. Bütün bunların yanında 12 cemâziyelevvel 788 tarihinden 13 Şevvâl 791'e kadar üç yıl ve beş ay Medine-i Münevvere'de kadılık ve imam-hatiplik vazifesinde bulunmuştur.<sup>45</sup>

İlim deryası içinde bir ömür geçirip birçok hocadan ders alıp onlarca talebe yetiştiren Zeynüddîn el-İrâkî, elimizdeki kaynakların ittifakıyla 8 Şaban 806 tarihinde çarşamba günü 81 yaşında hamamdan çıkarken vefat etmiştir. Cenazesine birçok kişi katılmış, Şeyh Şihâbüddîn ez-Zehebî tarafından kaldırılan cenaze namazından sonra Kahire'nin civarında bir mezarlığa defnedilmiştir.<sup>46</sup>

### Sonuç

Zeynüddîn el-İrâkî, VIII. (XIV.) asrın Memlûk Devleti ulemâsı arasında yer alan önemli bir kişidir. İlim tahsiline çok erken yaşlarda başlamış ve zaman geçtikçe dönemin önde gelen ulemâsından Alâî, İzzeddin b. Cema, Takıyyüddin es-Sübkî, İsnevî ve Ebü'l-Fida İbn Kesîr gibi âlimlerin rahlesinde eğitim görmüştür. İslami ilimlerde yetkinleşen ve genç yaşlardan itibaren hadîs sahası başta olmak üzere birçok alanda pek çok eser kaleme almıştır. Özellikle hadîs ilminde salâhiyetli oluşu yukarıda zikredilen hocaları tarafından dile getirilmiştir. Henüz yirmi yaşında iken İmâm Gazzalî'nin *İhyâ'u Ulûmi'd-Din* isimli eserinin hadîslerini tasbit ve tahrîc etmiştir.<sup>47</sup>

Ulemâ tarafından ilimde yetkin kabul edildiğinden hocası Ebü'l-Fida İbn Kesîr bile kendisinden birtakım eserler okumuştur. Bununla birlikte devrinin âlimlerinden nereyse tamamı onun ilminden istifade etmiştir. Ahmed b. Ebû Bekr el-Bûsîrî, Kemaleddin ed-Demirî, İbn Zahîre, Takıyyüddîn el-Fâsî ve Sibt İbnü'l-Acemî gibi meşhur âlimeler bunlardan sadece bazılarıdır.

İrâkî hem zühdü ve takvası hem de hadîs sahasındaki yetkinliği sebebiyle haklı bir itibar görmüştür. İbn Cema onu, Mısır'ın hadîs otoritesi saymış; İbn Hacer, hadîs ilminde ondan daha iyi bir bilgini görmediğini zikretmiş, Suyûtî ise onun VIII. asrın müceddidi olduğunu söylemiştir.

*muhâzara fî tarihi Mısır ve'l-Kâhira*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim (Mısır: Dâru İhyâi Kütübü'l-'Arabiyye, 1967), 2/264.

<sup>45</sup> İbn Hacer el-Askalânî, *İnbâu'l-ğumr bi ebnâi'l-'umur*, 2/277; es-Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*, 544; es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, 4/174.

<sup>46</sup> İbn Hacer el-Askalânî, *İnbâu'l-ğumr bi ebnâi'l-'umur*, 2/277; es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, 4/177; İbn Fehd, *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*, 235; es-Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâzara fî tarihi Mısır ve'l-Kâhira*, 1/360; İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetu'n-nihâye fî tabakâti'l-kurrâ*, 1/382.

<sup>47</sup> Kandemir, "İrâkî, Zeynüddin", 19/120.

Zeynüddin el-İrâkî, hayatı boyunca elliye aşkın eser te'lif etmiş 81 yıllık ömrünü ilimle geçirmiştir. 8 Şaban 806/20 Şubat 1404 tarihinde ise dâr-ı bekâyâ irtihal etmiştir. Talebesi İbn Hacer el-Askalânî onun ardından uzun bir mersiye yazarak yasını dile getirmiştir. Arkasında bıraktığı birçok hoca ve eseriyle ölümsüzleşen el-İrâkî'nin hadîs başta olmak üzere birçok alanda geniş akademik ilmî çalışmalarına konu edilmesi onun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

### Kaynakça

- Aydınlı, Abdullah. *Hadîs İstılahları Sözlüğü*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 7. Basım, 2013.
- Babanzade, Ahmed Naim. *Hadîs Usulü ve İstılahları*. ed. Hasan Karayiğit. İstanbul: Düşün Yay., 2010.
- Ebû Tayyib el-Mekkî, Muhammed b. Ahmed b. Ali. *Zeylü't-takyîd fi rüvâtî's-süneni ve'l-esânîd*. thk. Kemal Yusuf el-Hût. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990.
- Ebu'l-Fellâh İbn 'İmâd, Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed el-'Akrî el-Hanbelî. *Şezeratu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*. thk. Abdülkadir el-Arnâvut. Dâru İbn Kesîr, 1986.
- İbn Fehd, Ebu'l-Fazl Takiyyüddîn Muhammed b. Fehd el-Hâşimî. *Lahzu'l-elhâz bi zeyli Tabakâti'l-huffâz*. Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed. *ed-Dürerü'l-kâmine fi ayâni'l-mi'eti's-sâmine*. Haydarâbâd: Dâiretü'l-Maarifi'l-Osmâniyye, 1993.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed. *el-Mecme'u'l-mü'esses li'l-Mu'cemi'l-müfehres*. thk. Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşlî. Daru'l-Ma'rife, 1992.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed. *İnbâu'l-ğumr bi ebnâi'l-umur*. thk. Hasan Habeşî. Mısır: el-Meclisu'l-Alâ li'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1969.
- İbn Nasıruddin, Muhammed b. Ebubekir ed-Dımeşkî. *er-Reddu'l-vâfir ala men ze'ame bi enne men semmâ İbn Teymiyye Şeyhu'l-İslâm kafir*. thk. Züheyr eş-Şâvîş. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 3. Basım, 1991.
- İbn Tağriberdî, Cemaluddîn Ebu'l-Mehasin Yusuf b. Tağriberdî el-Atabekî. *el-Menhelü's-sâfi ve'l-müstevfâ ba'de'l-vâfi*. Kahire: Darü'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1963.
- İbn Tağriberdî, Cemaluddîn Ebu'l-Mehasin Yusuf b. Tağriberdî el-Atabekî. *en-Nücûmu'z-zâhire fi mülûki Mısır ve'l-Kâhira*. Mısır: Vüzâretü's-Sekâfiyye, 1963.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *Ğâyetu'n-nihâye fi tabakâti'l-kurrâ'*. Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2006.
- İsmâil Paşa - Bağdâdî, İsmail b. Muhammed el-. *Hediyetü'l-'ârifîn esmâü'l-müellifin ve âsâru'l-musannifîn min Keşfi'z-Zunûn*. İstanbul, 1951.



- Kandemir, M. Yaşar. "İrâkî, Zeynüddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Kettânî, Abdulhayy Abdulkebîr el-. *Fihrisü'l-fehâris ve'l-esbât ve mu'cemu'l-me'âcim ve'l-meşihât ve'l-müselâlat*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: el-Garbu'l-İslâmî, 1982.
- Mahir Yasin el-Fahl. *Dirasetun Tahliliyyetun li Sîreti'l-Hafız el-İrâkî*, ts.
- Makrîzî, Takiyyüddîn Ahmet b. Ali el-. *es-Sülûk li ma'rifeti düveli'l-mulûk*. thk. Muhammed Abdulkadir Atâ. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed es-. *ed-Dav ü'l-lâmi' li-ehli'l-karni't-tâsi*. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992.
- Serkîs, Yusuf. *Mu'cemu matbû'âti'l-'Arabiyye ve'l-mu'arrabe*. Mısır: Matbuatu Serkîs, 1928.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-. *Hüsnü'l-muhâzara fi tarihi Mısır ve'l-Kâhira*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim. Mısır: Dâru İhyâi Kütübi'l-'Arabiyye, 1967.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-. *Nazmu'l-'ikyân fi a'yâni'l-a'yân*. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, ts.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-. *Tabakâtü'l-huffâz*. Beyrut: Dâru'l-Buhûsi'l-İlmiyye, 1983.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-. *Zeylû tabakâti'l-huffâz li'z-Zehebî*. thk. Şeyh Zekerriyyâ Amîrât. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983.
- Takiyyüddîn İbn Kadî Şühbe, Ebubekir b. Ahmed b. Ömer el-Esdî ed-Dimeşkî. *Tabakâtü'ş-Şâfi'iyye li İbn Kâdî Şühbe*. thk. Hafız Abdülalim Han. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1407.
- Uğur, Mücteba. *Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 1992.
- Yücel, Ahmet. *Hadîs Tarihi ve Usulü*. İstanbul: İFAV, 3. Basım, 2010.